

جامعة المصطفى العالمية واحد مشهد مقدس

رشته:

موضوع:

بررسی تطبیقی رحم جایگزین از منظر مذاهب اسلامی

استاد راهنما: محمد نوروزی

پژوهشگر: سید محمد موسوی

کد تحصیلی: ۱۱۵۴۰۸۰

پایان نگارش

سال: زمستان ۱۳۹۸

بهرتسالی

معاونت آموزشی

«تاییدیه اعضای هیئت داوران جلسه دفاع پایان نامه کارشناسی ارشد»

تاریخ: ۱۳۹۸

شماره: ۱۱۳۳۴-۲۳۳

پوست: ۰۰

پایان نامه جناب آقای سید محمد موسوی تبعه افغانستان دارای کد تحصیلی ۱۱۵۶۰۸۰

تحت عنوان:

«بررسی تطبیقی احکام رجم اجاره ای از منظره فقه فخریه»

در تاریخ ۱۳۹۸/۰۸/۰۹ توسط هیئت محترم داوران بررسی گردید و با نمره ۱۸ و درجه کلی بدیافته شد و برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می گردد.

هیئت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	محل امضا و تاریخ
استاد راهنما	حجة الاسلام و المسلمین محمد نوروزی		
استاد مشاور اول			
استاد مشاور دوم			
استاد داور	حجة الاسلام و المسلمین محمد حسین حسینی بود		

معاون آموزشی جامعه علمی عالی

تاریخ: ۱۳۹۸

مسئولیت نقل مطالب:

۱- مسئولیت این رساله به عهده‌ی نگارنده است.

۲- استفاده از آن با ذکر منبع و نام جامعه‌المصطفی‌العالمیه بلامانع است.

۳- نشر این پایان‌نامه در داخل کشور جمهوری اسلامی ایران منوط به اخذ مجوز از

جامعه‌المصطفی‌العالمیه است.

تقدیم به:

حمد و سپاس به درگاه خداوند متعال و درود و سلام بر پیامبر اسلام {صلی الله علیه وآله} و
اهل بیت طاهرین شان؛ اما بعد این مکتوبه ناچیز را هدیه می‌کنم به روح ملکوتی علی بن
موسی الرضا {علیه السلام}، پدر و مادر عزیزم،

تشکر و قدردانی:

سپاس و تشکر فراوان دارم، از ریاست و مدیریت جامعه المصطفی العالمیه، خصوصاً ریاست محترم واحد مشهد مقدس، تقدیر و تشکر می‌کنم، همچنین سپاس گذاری دارم از استاد گرامی حجت السلام و المسلمین آقای محمد نوروزی و از همه کسانی که در تدوین این اثر نقش داشته‌اند و این جانب را یاری رساند.

مشخصات پایان نامه:

نام دانشجو: سید محمد ... نام خانوادگی: موسوی ... کد تحصیلی: ۱۱۵۴۰۸۰ رشته

تحصیلی: فقه و معارف اسلامی گرایش: علوم قرآنی

محل تحصیل: مجتمع آموزشی عالی مشهد مقدس

عنوان پایان نامه: بررسی تطبیقی رحم اجاره از منظر مذاهب اسلامی

استاد راهنما: محمد نوروزی استاد مشاور: .....

تاریخ دفاع: .....

تعداد منابع: ۱۱۲

کلیدواژه‌ها: رحم، ناباوری، تلقیح مصنوعی، رحم اجاره‌ی مسائل مستحدثه، حکم شرعی اجاره

رحم و...

چکیده:

در تحقیق پیش رو کوشش شده با اتکا به روش تحلیلی و توسعه بررسی رحم جایگزین از دیدگاه مذاهب اسلامی در دو بخش که هر بخش آن دارای فصولی است پرداخته شده که سؤال اساسی در این پژوهش این می‌باشد؛ رحم اجاره‌ی از نظر مذاهب خمس دارایی چه حکمی است؟ حکم رحم جایگزین از نظر حرمت و حلیت در این چهار فرض خلاصه می‌شود؛ -اجاره‌ی رحم زن برای نطفه مردی که عقد شرعی خوانده شده است. -این که نطفه مرد را با تخمک زن بیگانه در داخل یا خارج از رحم بارو کنند. -این که نطفه از مرد بیگانه همراه با تخمک زن بیگانه در داخل رحم زن دیگری باور شود. -این که بر فرض بالا، با این تفاوت که لقاح در خارج از رحم و بعد از باور شدن در رحم زن دیگری قرار گیرد. رحم اجاره‌ی یا جایگزین، یکی از پدیده‌های جدید در

علوم پزشکی است که منظور از آن، تولیدمثل مصنوعی نامیده می‌شود؛ به این بیان که زنی که قدرت پرورش فرزند را در رحم خود دارد، با قبول اسپرم و تخمک یا جنین از پدر و مادر حکمی، برای ادامه تکامل در رحم خود به پرورش آن می‌پردازد. این شیوه، موضوع حقوقی و فقهی جدیدی در پی دارد که پرسش‌های زیادی را برانگیخته است. این پرسش‌ها در زمینه‌هایی چون فقه، حقوق، روان‌شناسی و جامعه‌شناسی مطرح می‌شوند. تلقیح مصنوعی پدیده‌ای نسبتاً جدید و زاییده دانش امروزی بشر است که در این روش باروری به کمک ابزار پزشکی صورت می‌گیرد، در گذشته نبوده، تنها چیزی که با موضوع گذاشته شباهت دارد، انتقال منی از راه مساحقه در فقه امامیه و استدخال منی در فقه شافعی می‌تواند دید که با موضوع تلقیح مصنوعی امروزی تناسب دارد؛ ولی در روایات سابقه‌ای نداشته و در فقه نیز جز در عصر حاضر پیشینه‌ای ندارد؛ فقط قواعد و اصول آن را می‌توان از آیات و روایات در ابواب فقه، استنباط کرد.

فهرست مطالب:

۱	مقدمه .....
۱	۱- بیان مسئله.....
۲	۲- سؤالات تحقیق.....
۲	۳- هدف تحقیق.....
۳	۴- اهمیت و ضرورت بحث.....
۳	۵- فرضیه تحقیق.....
۴	۶- روش تحقیق.....
۴	۷- پیشینه بحث.....
۶	۸- ساختار تحقیق.....
۷	بخش اول: کلیات و مفاهیم.....
۸	فصل اول: مفهوم شناسی .....
۸	۱-۱-۱-۱- تطبیق .....
۱۰	۱-۱-۲- رحم.....
۱۲	۱-۱-۳- اجاره.....
۱۷	۱-۱-۴- واژه لقاح و تلقیح.....
۱۹	۱-۱-۵- تعریف مسائل مستحدث.....
۱۹	۱-۱-۶- رحم اجاره‌ای یا جایگزینی.....
۲۰	۱-۱-۷- اهمیت و جایگاه مسائل مستحدثه.....
۲۲	۱-۱-۸- برخی تعابیر و اصطلاحات کاربردی.....
۲۵	۱-۱-۹- فهرست و نمونه‌های از مسائل مستحدثه پزشکی.....

فصل دوم: بررسی رحم اجاره‌ی از نظر علمی ۲۷

۱-۲-۱- تاریخ لقاح مصنوعی ۲۷

۱-۲-۲- اقسام تولیدمثل ۳۰

۱-۲-۲-۱- تولیدمثل جنسی طبیعی ۳۱

۱-۲-۲-۲- تولیدمثل جنسی مصنوعی ۳۳

۱-۲-۲-۲-۱- اقسام تلقیح مصنوعی ۳۴

۱-۲-۲-۳- تولیدمثل غیرجنسی طبیعی ۳۸

۱-۲-۲-۴- تولیدمثل غیرجنسی مصنوعی ۳۹

۱-۲-۲-۴-۱- فرق بین لقاح مصنوعی و شبیه‌سازی ۴۱

بخش دوم: بررسی فقهی رحم اجاره‌ای از دیدگاه مذاهب اسلامی ۴۶

فصل اول: بررسی رحم اجاره در فقه امامیه ۴۷

۱-۱-۲- بررسی اجاره ۴۷

۱-۱-۱-۲- عقد اجاره ۴۷

۱-۱-۲- شرایط و ارکان اجاره ۴۹

۱-۲-۲- قرارداد رحم اجاره‌ای ۵۱

۱-۲-۱-۲- اشکال بر قرارداد اجاره بودن رحم: ۵۲

۱-۲-۳- احکام رحم اجاره‌ای ۵۶

۱-۳-۱-۲- حکم لقاح مصنوعی همگون ۵۷

۱-۲-۳-۱-۲- بررسی لقاح مصنوعی همگون از دیدگاه فقها ۵۸

۱-۲-۳-۲- بررسی حکم رحم اجاره‌ای در لقاح ناهمگون ۷۳

۱-۲-۳-۱-۲- بررسی لقاح مصنوعی از آیات و روایات ۸۸

۱-۲-۳-۴- نتیجه بررسی‌های لقاح ناهمگون ۹۵

۹۷.....	۱-۲-۳-۵-دلائل بر جواز لقاح ناهمگون.....
۹۸.....	۱-۲-۳-۳-بررسی حکم رحم اجاره‌ای در شبیه‌سازی.....
۱۰۲.....	۱-۲-۳-۴-حکم انتقال جنین به رحم اجاره‌ای.....
۱۰۵.....	۱-۲-۳-۵- حکم الحاق ولد.....
۱۰۶.....	فصل دوم: بررسی فقهی رحم اجاره‌ی از دیدگاه اهل سنت.....
۱۰۷.....	۱-۲-۲-۱-صور استیجاری رحم در فقه اهل سنت.....
۱۰۷.....	۱-۲-۲-۱-۱-صور اول: رحم استیجاری.....
۱۰۹.....	۱-۲-۲-۱-۱-۱-دو اصل بر جواز اجاره رحم.....
۱۱۲.....	۱-۲-۲-۲-۱-صور دوم رحم استیجاری.....
۱۱۲.....	۱-۲-۲-۳-سایر صور تلقیح.....
۱۱۳.....	۱-۲-۲-۲-قائلین به حرمت رحم استیجاری.....
۱۱۸.....	۱-۲-۳-۳-بررسی کلی دیدگاه اهل سنت در مورد رحم استیجاری.....
۱۲۰.....	۱-۲-۴-۱-اجاره دادن رحم برای عمل شبیه‌سازی.....
۱۲۲.....	۱-۲-۴-۱-دلائل حرمت شبیه‌سازی.....
۱۲۲.....	۱-۲-۴-۱-۱-قواعد اصولی.....
۱۲۷.....	۱-۲-۴-۲-۱-دلائل فقهی.....
۱۳۶.....	فصل سوم: مقایسه و تطبیق دو دیدگاه.....
۱۳۶.....	۱-۳-۲-۱-رحم اجاره‌ای برای لقاح همگون.....
۱۴۰.....	۱-۳-۲-۲-اجاره رحم برای لقاح نا همگونه.....
۱۴۳.....	۱-۳-۳-۳-رحم اجاره‌ای برای عمل شبیه‌سازی.....
۱۴۷.....	نتیجه تحقیق.....
۱۵۰.....	مصادر و منابع.....

مقدمه

با پیشرفت علم و فناوری هرروز به مسائل تازه‌ای روبرو می‌شویم، یکی از موارد پیشرفت علم در زمینه لقاح مصنوعی است که برای تکامل جنین از رحم جایگزین استفاده می‌شود، در روش استفاده از رحم جایگزین که یکی از موضوعات جدیدی است که فقها به مسائل آن روبرو بوده‌اند و عبارت است از استفاده نمودن رحم زن برای پرورش و رشد جنین؛ به این بیان که جنین یا نطفه را در رحم زن با وسایل پزشکی قرار می‌دهند که به‌طور طبیعی به رشد خودش تا به تکامل تولد نرسیده، ادامه دهد، بعد از مرحله تولد، کودک را به پدر و مادر ژنتیکی آن که صاحب اسپرم و تخمک است، تحویل می‌دهد.

قراردادی که میان زوج متقاضی فرزند و مادر جایگزین منعقد می‌شود می‌تواند نقش مؤثری در رفع نگرانی‌های هر دو طرف و پیش‌گیری از اختلافات و دعاوی احتمالی آن‌ها داشته باشد. در این قرارداد زنی صاحب رحم در قبال پولی که دریافت نموده است، متعهد می‌شود که تا زمان رشد جنین، نطفه را در رحم خود نگه دارد و بعد از تولد نیز مطابق قرارداد عمل می‌شود.

۱- بیان مسئله

با پیشرفت علوم در زمینه‌های مختلف، علم پزشکی به‌طور عام و از آن میان پیدایش و کشف شیوه‌های نوین درمان ناباروری به‌طور خاص، احکام مستحدثه جدیدی را وارد قلمرو فقه نموده است. از میان روش‌های ناباروری که به‌تازگی مورد استقبال قرار گرفته، بحث رحم اجاره‌ای است؛ هرچند پرداختن به تمام موضوعات بحث رحم اجاره‌ای از حوصله این نوشتار خارج است از جمله پرداختن به ابعاد پزشکی آن، قوانین مقررات حقوقی آن، بحث عقلانی و عرفی آن، استفاده کردن رحم غیر انسان را برای پرورش موجود زنده و ...، تنها به موضوع مصوب که حکم

شرعی رحم اجاره، از دیدگاه مذاهب اسلامی است، پرداخته می‌شود؛ باینکه حکم شرعی رحم اجاره بحث‌های گوناگونی دارد؛ رحم اجاره‌ای در لقاح همگون، رحم اجاره‌ای در لقاح ناهمگون، رحم اجاره‌ای در شبیه‌سازی، حکم ملحق شدن فرزند به پدر و مادر، الحاق فرزند از نظر حکم به زنی که رحم آن مورد اجاره قرار گرفته و... موضوعاتی است که سبب ظهور آراء و نظریات مختلف در میان فقهای مذاهب اسلامی گشته است تا جایی کوشش شده به تمام ابعاد مورد بحث پرداخته شود؛ ولی از میان بحث گوناگون رحم اجاره‌ای در این تحقیق نقش مهمی دارد و حکم مالکیت فرزند تا جایی مشخص است که متعلق به صاحب اسپرم و تخمک است در این مسئله تا جای مورد اتفاق نظر است و اختلافی نظر جدی وجود ندارد.

۲-سؤالات تحقیق

الف) سؤال اصلی:

رحم اجاره از نظر مذاهب خمسه دارای چه حکمی است؟

ب) سؤالات فرعی:

۱-تلقیح مصنوعی چیست؟

۲-اجاره رحم با تلقیح مصنوعی چه تفاوتی دارد؟

۳- ماهیت و تعهدات ناشی از قرارداد رحم جایگزین چیست؟

۴-دیدگاه فقهای شیعه در مورد رحم اجاره‌ای رحم با دیدگاه اهل سنت چه تفاوت دارند؟

۵- مشروعیت فرزند از تلقیح مصنوعی یا رحم اجاره چگونه است؟

۳-هدف تحقیق

اولاً: بررسی این موضوع، فواید علمی دارد.

ثانیاً: جهت اختلاف نظر احکام قرارداد رحم جایگزین، تعهدات ناشی از این قرارداد و استفاده از رحم جایگزین، بین مذاهب اسلامی بررسی نموده و احکام آن که مورد نیاز بخشی از افراد جامعه می‌باشد، واضح می‌گردد.

۴- اهمیت و ضرورت بحث

این بحث از دو جهت ضرورت دارد؛ اولاً: عده‌ای از افراد جامعه هستند که به علت عدم بچه‌دار شدن به روش طبیعی، از این روش استفاده می‌کنند و نیاز مبرم به بحث فقهی آن دارد که ضرورت آن برای جامعه امروزی قابل انکار نیست.

ثانیاً: دیدگاه فقهی مذاهب اسلامی در بحث رحم اجاره‌ای نه تنها برای عوام جامعه بلکه برای خواص نیز اهمیت بسیاری برخوردار است؛ از جمله پرداختن به تطبیق دو دیدگاه (شیعه و سنی)، دست یافتن به منابع آن‌ها، برای اهل تحقیق و پژوهش ضرورت و اهمیت دارد

۵- فرضیه تحقیق

می‌تواند حکم حلیت اجاره‌ای رحم جایگزین را از فروض ذیل به دست آورد:

- اینکه مراد حلیت اجاره رحم زن برای رشد جنین این باشد که نطفه مرد را در رحم همسرش تزریق کنند تا با روش باور شود.

- این که نطفه زن و مرد که زوجیت بین آن است در خارج از رحم باور کنند و بعد از باور برای ادامه رشد در رحم همان زن قرار دهند.

- این که نطفه مرد را با تخمک زن بیگانه در داخل یا خارج از رحم همسر بارو کنند.

- این که هر سه فرض بنا به دلایل باید حلیت داشته باشد.

فرضیه حرمت قرارداد اجاره رحم جایگزین نیز می‌توان قرار ذیل باشد:

- نطفه از مرد بیگانه همراه با تخمک زن بیگانه در داخل رحم زن دیگری باور شود و تا آخر ادامه رشد جنین آن در رحم همان زن باشد.

-همان مورد بالا؛ البته با تفاوت که لقاح در خارج از رحم و بعد از باور شدن در رحم زن دیگری قرار گیرد.

-نطفه از مرد بیگانه تخمک از زن بیگانه در داخل رحم لقاح صورت گیرد و رشد جنین نیز در داخل همان رحم صورت گیرد.

-همان مورد بالا البته لقاح در خارج از رحم صورت گیرد.

-نیز ممکن است که تمام موارد بالا محکوم به حرمت باشد.

۶- روش تحقیق

روش انجام این تحقیق، توصیفی و توسعه‌ای بوده است، به این صورت که در مرحله نخست شامل جمع‌آوری اطلاعات، از شیوه مرسوم؛ یعنی شیوه کتابخانه‌ای می‌باشد.

جمع‌آوری اطلاعات نیز به این صورت بوده است: بررسی کتاب‌ها، مقالات، مجلات، اینترنت، نرم‌افزار علوم دینی و...، بعد از بررسی به تحلیل و توصیف آن پرداخته شده است.

در این مقاله بیشتر از کتاب‌های فقهی و حقوق در مورد مسائل مسحذته استفاده شده است و از منابع دیگری؛ لغوی، حدیثی، اصولی سایر منابع نیز به مقدار نیاز بهره برده شده است؛ ضمن این‌که تا حد امکان از منابع دست‌اول استفاده شده است.

۷- پیشینه بحث

اصل موضوع با توجه مبنای فقهی و حقوقی آن، جدید است، در منابع فقهی گذشته در خصوص این موضوع آثاری به چشم نمی‌خورد؛ ولی در منابع فقهی یا حقوقی جدید آثار زیادی موجود است؛ از جمله:

۱- بررسی فقهی و حقوقی تلقیح مصنوعی، اثر از محمدجواد فاضل لنکرانی که در قم مرکز فقهی ائمه اطهار چاپ و در تاریخ ۱۳۸۷ نشر شده است

- ۲- باورهای پزشکی از نظر فقه و حقوق اثر از محمدرضا نیامعلم، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم چاپ نموده در سال ۱۳۸۶ نشر شده است.
- ۳- تلقیح مصنوعی و احکام آن در آثار فقهی امام خمینی، اثر از محمد بابکی، تهران موسسه تنظیم و نشر امام خمینی چاپ نموده و در سال ۱۳۹۳ به نشر رسیده است.
- ۴- مسائل مستحدثه جنین، کودک، نامشروع، کودکان بزهکار و توارث در اهدای گامت، تشریح و مجب. اثر از خلیل قبیلای خوی که تهران سازمان مطالع و تدوین کتب علوم انسانی و دانشگاه چاپ نموده و در تاریخ ۱۳۸۷ نشر شده است.
- ۵- بررسی حقوقی روش نوین باروری مصنوعی، اثر از عباس نایب زاده که تاریخ ۱۳۸۰ ش. مجمع علمی و فرهنگی مجد به نشر رسیده است.
- تمام آثار یادشده و آثار دیگری که ذکر نشده است، تماماً این نقیصه را دارد که تنها از دیدگاه فقهی یک مذهب بحث و بررسی شده است.
- چنانچه از بررسی‌های انجام شده در آثار فوق، معلوم می‌شود که به قسمتی از مسائل لقاح مصنوعی یا رحم اجاره پرداخته شده است. اثر پیش رو تا جای به نحو جامع، با عنایت به نظرات اهل سنت و دیدگاه مذاهب در خصوص حکم رحم اجاره‌ای پرداخته شده است.

۸- ساختار تحقیق

این تحقیق در دو بخش انجام شده و هر بخش آن دارای دو فصل می باشد که قرار ذیل است:

بخش اول: کلیات و مفاهیم

فصل اول: مفهوم شناسی، بررسی واژگان از قبیل واژه رحم، اجاره، لقاح و تلقیح، مسائل

متحدته و...

فصل دوم: تاریخ لقاح مصنوعی، تولیدمثل و اقسام آن و...

بخش دوم: بررسی فقهی رحم اجاره‌ای از دیدگاه مذاهب اسلام

فصل اول: بررسی فقهی رحم اجاره در فقه امامیه، موارد بررسی فقهی قرارداد، لقاح همگون و

ناهمگون و بررسی دیدگاه فقها معاصر و اشاره به برخی از دیدگاه فقها گذشته و...

فصل دوم: بررسی فقهی رحم اجاره‌ای دیدگاه مذاهب اهل سنت؛ که در آن از انواع لقاح و

دلایل حرمت شبیه‌سازی از قبیل قواعد اصولی، قیاس، سد ذرایع، درء مفسد ... بحث شده است.

بخش اول:

کلیات

و مفاهیم

۱-۱- مفهوم شناسی

۱-۱-۱- تطبیق

یکی از واژه‌های به‌کاررفته در موضوع بحث، کلمه تطبیق است (بررسی تطبیقی ...)، تطبیق در زبان عربی و فارسی دو معنای متفاوت دارد؛ اکثر موارد در زبان عربی تطبیق از ماده «ط - ب - ق» به معنای اجرا، عملی کردن و منطبق ساختن است.^۱

تطبیق در زبان فارسی به معنای برابر ساختن دو چیز و موافقت نمودن میان دو چیز به‌کاررفته است.^۲

اما بسیاری از مشتقات کلمه تطبیق به زبان عربی به معنای موافق و برابری به‌کاررفته است، در کتاب‌های لغت آمده است: «طَابَقْتُ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ: جعلتهما على حدو واحد^۳»؛ بین دو چیز مطابقت دادم؛ یعنی آن دو چیز را شئی واحد قراردادم به این معنا دو شئی از نظر اندازه و برابری به گونه موافق است که گویا یک چیز به حساب می‌آید.

---

^۱ - آذرتاش آذرنوش، فرهنگ معاصر عربی - فارسی، ص ۳۹۲ - ۳۹۳.

^۲ - معین، فرهنگ فارسی، ج ۱، ص ۱۰۹۵.

^۳ - خلیل بن احمد فراهیدی، کتاب العین، ج ۵، ص ۱۰۸. / اسماعیل بن عماد کافی الکفیات، المحيط فی اللغة، ج ۵، ص ۳۳۲. / ابن منظور، لسان العرب، ج ۱۰، ص ۲۰۹. / اسماعیل بن حماد جوهری، الصحاح - تاج اللغة و صحاح العربیة ج ۴، ص ۱۵۱۱.

همچنین مطابقت و تطابق به معنای برابری و موافقت آمده است: «المُطَابَقَةُ: المُوَافَقَةُ؛ وَ التَّطَابُقُ: الاتِّفَاقُ»؛ مثلاً دو تا اسبی که به اندازه هم می‌دوند از کلمه تطبیق استفاده می‌کنند: «تَطْبِيقُ الْفَرَسِ: تَقْرِيْبُهُ فِي الْعَدْوِ»^۱.

موافق هم قرار دادن دو دست؛ مثلاً در حال نماز خواندن، اگر دو دستش را روی هم قرار دهد و هنگام رکوع بین دو رانش قرار دهد، باز هم از کلمه تطبیق استفاده می‌شود: «التَّطْبِيقُ فِي الصَّلَاةِ: جَعَلَ الْيَدَيْنِ بَيْنَ الْفَخْذَيْنِ فِي الرُّكُوعِ»^۲.

راغب گوید: مطابقت آن است که چیزی را بالای چیزی بگذاری و به اندازه آن باشد. سپس گاهی در چیزی که فوق چیز دیگر یا موافق شیء دیگر باشد به کار می‌رود. در قرآن آمده است: «الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا»^۳؛ کسی که هفت آسمان را مطابق آنچه در خلقت رحم می‌بیند ایجاد کرد، طباق به معنای مطابقت است ظاهراً مراد از آن بودن بعضی بالای بعضی است که آن را مشابهت نیز گفته‌اند.^۴

این ماده در اصل به معنای نهادن شیء گسترده‌ای بر چیزی؛ مانند خودش است، به طوری که آن را کاملاً بپوشاند؛ چنانچه گفته است: «طَبَّقَ السَّحَابُ الْجَوَّ»؛ ابر، تمام فضا را پوشاند، «طَبَّقَ الْغَيْمُ السَّمَاءَ»؛ ابر، آسمان را پوشاند و «طَبَّقَ الْمَاءُ وَجْهَ الْأَرْضِ» آب، همه ی روی زمین را فراگرفت؛^۵ بر همین اساس تطبیق به معنای آن است که مسائل و قضایا را تحت یک قاعده یا قانون کلی

۱ - محمد بن مکرم ابن منظور، لسان العرب، ج ۱۰، ص ۲۰۹.

۲ - اسماعیل بن حماد جوهری، الصحاح، ج ۴، ص ۱۵۱۱.

۳ - فخرالدین طریحی، مجمع البحرین، ج ۵، ص ۲۰۴ / اسماعیل بن حماد جوهری، الصحاح، ج ۴، ص ۱۵۱۱.

۴ - سوره ملک، آیه ۳.

۵ - محمد راغب اصفهانی، مفردات ألفاظ القرآن، ص ۵۱۶.

۶ - احمد بن فارس بن زکریا، معجم مقاییس اللغة، ج ۳، ص ۴۳۹.

۷ - ابراهیم انیس و دیگران، المعجم الوسیط، ج ۲، ص ۵۵۰.